

**«ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆ» ԱՌԱՐԿԱՅԻ
ԾՐԱԳԻՐ
(V-XI ԴԱՍԱՐԱՆՆԵՐ)**

ԾՐԱԳԻՐ

«ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑՈՒ ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆ» ԱՌԱՐԿԱՅԻ V-XI ԴԱՍԱՐԱՆՆԵՐԻ

Նպատակը և խնդիրները

Հայոց պատմության մեջ Հայ Առաքելական եկեղեցու դերը բացառիկ է: Վիթխարի է նրա ներդրումը հայոց հոգևոր, կրթամշակութային արժեքների պահպանման, հայոց պետականության ամրապնդման և զարգացման, ազգապահպանության գործում:

Հայոց եկեղեցու շնորհիվ քրիստոնեությունը դարձել է հայ ժողովրդի ազգային նկարագրի անբաժանելի մասը:

Հայ ժողովրդի ազգային-հոգևոր կառույցը լինելով հանդերձ՝ Հայոց եկեղեցին միաժամանակ քրիստոնեական ընդհանրական եկեղեցու մի մասն է և արժեհամակարգային բազմաթիվ ընդհանրություններ ունի քրիստոնեական համամարդկային հիմնարար արժեքների (ազատություն, արդարություն, հանդուրժողականություն, հարգանք առ մերձավորը...) հետ:

Դասընթացի նպատակն է՝ ազգային և համամարդկային արժեքներին ծանոթացնելու ու հաղորդակից դարձնելու միջոցով նպաստել աճող սերնդի ազգային-հոգևոր նկարագրի ամբողջացմանը:

Այս խնդիրն առանձնակի կարևորություն ունի նաև նոր սերնդին ընդհանուր բարոյական արժեքները և հասկացությունները փոխանցելու առումով, քանի որ ինչպես աշխարհի շատ երկրներում, այնպես էլ Հայաստանում եկեղեցին համամարդկային արժեքներ կրող կարևորագույն ինստիտուտ է: Հետևաբար, դասընթացն իր կարևոր նպաստը կբերի սովորողների ընդհանուր աշխարհայացքի, հոգեբանության և բարոյական ըմբռնումների ներդաշնակ ձևավորմանը:

Վերջին տարիներին Հայաստանի Հանրապետություն են մուտք գործել տոտալիտար, դեստրուկտիվ (ամբողջատիրական, քայքայիչ, ապակառուցողական) միջազգային հեղինակավոր կազմակերպությունների կողմից բազմիցս քննադատված կրոնական տարաբնույթ հոսանքներ, որոնք լուրջ նկրտումներ ունեն հանրակրթական ոլորտ ներթափանցելու և այստեղ արմատավորվելու:

Դասընթացի նպատակն է նաև աճող սերնդին հեռու պահել վերոնշյալ բացասական երևույթներից:

Հայաստանի անկախացումից հետո հասարակության մեջ մեծ հետաքրքրություն առաջացավ Հայոց եկեղեցու պատմության, նրա կառույցի, դավանանքի և ընդհանրապես կրոնի ոլորտի նկատմամբ: Հանրակրթական որոշ հաստատություններում տարերայնորեն ներդրվեցին զանազան ծրագրեր (Հայ Առաքելական եկեղեցու պատմություն, Կրոնի պատմություն, Կրոնագիտություն և այլն), որոնք ապահովված չէին որակյալ և անհրաժեշտ ծրագրերով ու դասագրքերով, դասընթացները պետականորեն չէին սպասարկվում:

Դասընթացի նպատակն է՝ այս ոլորտում մշակել գիտամանկավարժական այնպիսի մոտեցումներ, որոնց հիմքում ընկած են մանկավարժության հիմնարար սկզբունքները՝ մատչելիություն, շարունակականություն, տարիքային առանձնահատկությունների հաշվառում, ինտեգրում այլ առարկաների հետ և այլն:

Հայագիտական առարկաների՝ հայոց պատմության, հայոց լեզվի, հայ գրականության դասավանդումը, և սովորողի կողմից դրանց ամբողջական ընկալումն առանց Հայոց եկեղեցու պատմության իմացության՝ որոշ առումով մնում է թերի:

Դասընթացի նպատակն է՝ ամբողջացնել հայագիտական առարկաների՝ հայոց պատմության և մշակույթի հետ կապված հարցերի շրջանակը՝ ամրապնդելով այդ առարկաներից սովորողների գիտելիքները, լրացուցիչ անհրաժեշտ տեղեկություններ հաղորդել, ինչպես նաև վեր հանել բազմաթիվ իրադարձությունների և երևույթների ընթացքը պայմանավորող հոգևոր-եկեղեցական գործոնները:

Չայ ժողովուրդն ավանդաբար և պետականորեն յուրաքանչյուր տարի նշել և հիմա էլ նշում է ավելի քան երկու տասնյակ տոներ: Այս դասընթացը կօգնի սովորողին հասկանալու այդ տոների և արարողությունների ազգային-եկեղեցական, պատմական և դաստիարակչական իմաստը:

Դասընթացը կօգնի նաև ստուգաբանել մեր կյանքի ու կենցաղի բազմաթիվ հարցեր, որոնց բացատրությունը կապված է ազգային-եկեղեցական ավանդույթների հետ:

Չայաստանի Չանրապետությունն ընդգրկված է համաշխարհային քաղաքակրթական մշանակություն ունեցող այնպիսի խոշոր գործընթացների մեջ, որոնց ազդեցությունն ակնհայտ է մշակույթի և հոգևոր-բարոյական հարցերի բնագավառում:

«Չայոց եկեղեցու պատմություն» առարկան կօգնի ընկալելու արևմտյան, մասնավորապես համաեվրոպական կյանքի շատ արժեքներ, որոնք նույնպես կապված են քրիստոնեության հետ:

«Չայոց եկեղեցու պատմություն» առարկայի բովանդակությունը միջին դարոցում ըստ դասարանների բաշխվում է հետևյալ կերպ.

- V դասարան – Աստվածաշունչ մատյան
- VI դասարան – Քրիստոնեական եկեղեցի, Քրիստոնեության հիմնական ուղղությունները, Չայոց եկեղեցու նվիրապետությունը, խորհուրդները և տոները
- VII-VIII-IX դասարաններ – Չայոց եկեղեցու համակարգված պատմությունը՝ սկզբնավորումից XXI դարի սկիզբ,
- X դասարան - Քրիստոնեական բարոյագիտություն
- XI դասարան Չայոց քրիստոնեական ազգային արժեհամակարգ և մշակույթ

ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑ

V-IX ԴԱՍԱՐԱՆՆԵՐ

V ԴԱՍԱՐԱՆ (34 ժամ)

Ներածություն (1 ժամ)

Դասընթացի անհրաժեշտությունը: Դասագրքի կառուցվածքը

ԹԵՄԱ 1. ԱՍՏՎԱԾԱՇՈՒՆԶ ՄԱՏՅԱՆ (2 ժամ)

Աստվածաշունչ

Աստվածաշունչը որպես քրիստոնյաների Սուրբ գիրք: Հին կտակարան: Նոր կտակարան: Աստվածաշունչի թարգմանությունը և տարածումը: Աստվածաշունչը հայերի և Հայաստանի մասին:

ԹԵՄԱ 2. ՀԻՆ ԿՏԱԿԱՐԱՆ (10 ժամ)

Աշխարհի և մարդու ստեղծումը

Արարչագործություն: Դրախտ: Ադամ և Եվա: Վտարումը դրախտից:

Ջրհեղեղը

Նոյ նահապետ: Տապանի կառուցումը: Ջրհեղեղ:

Արարատ լեռը

Նոյն իջնում է Արարատից: Արարատը և Նոյի սերունդները: Հաբեթը, Սենը, Քամը: Արարատը հայերի համար:

Բաբելոնի աշտարակաշինություն

Նոյի սերնդի տարածումը: Բաբելոնի աշտարակաշինությունը: Հայկ և Բել:

Հայաստանն Աստվածաշնչում

Հայկական լեռնաշխարհը արարչագործության վայր: Հայաստանը Սուրբ Գրքում:

Աբրահամը և նրա սերունդները

Աբրահամ: Մովսես Մարգարե: Աստծու պատվիրանները:

Թագավորները: Բաբելոնյան գերություն

Դավիթ թագավոր: Սողոմոն իմաստուն: Բաբելոնյան գերություն:

Մարգարեներ

Կրկնություն (1 ժամ)

ԹԵՄԱ 3. ՆՈՐ ԿՏԱԿԱՐԱՆ (17 ժամ)

Հիսուս Քրիստոսի ծննդյան ավետումը

Մարիամ Աստվածածին: Հրեշտակի ավետիսը:

Հիսուս Քրիստոսի ծնունդը

Մարդահամարը: Հիսուսի ծնունդը: Հովիվների այցը: Սոգերի երկրպագությունը: Փախուստ դեպի Եգիպտոս:

Պատանին տաճարում

Պատանի Հիսուսը: Հիսուսը զրուցում է վարդապետների հետ:

Հիսուս Քրիստոսի մկրտությունը

Հովհաննես Մկրտչի ծնունդը: Հովհաննեսի քարոզչությունը: Հիսուսի մկրտությունը:

Հիսուս Քրիստոսի փորձությունները

Առաջին փորձությունը: Երկրորդ փորձությունը: Երրորդ փորձությունը:

Տասներկու աշակերտների ընտրությունը

Հիսուսի կողմից տասներկու աշակերտների ընտրությունը: Տասներկու առաքյալները:

Հիսուսը օգնում է մարդկանց

Հրաշքեր: Խրատները: «Ոսկե կանոն»:

Իմաստուն խորհուրդներ

Հիսուսը՝ ուսուցիչ և վարդապետ: Հիսուսի քարոզները: Սիրելի ծնողներին: Բարեկամություն: Ազնվություն և պարկեշտություն: Իմաստություն:

Ամենամեծ նվերը

Հիսուսը տաճարում: Պարկեշտություն և գոռոզամտություն: Հիսուսը և երեխաները:

Կրկնություն

(1 ժամ)

Սերմնացանի առակը

Սերմնացանի մասին առակը: Հիսուսը բարի սերմնացան: Առակի մեկնաբանությունը:

Որոմների առակը

Առակի բովանդակությունը: Մեկնաբանությունը:

Ճամարիտ բարեկամը

Բարի սամարացու մասին առակը: Առակի մեկնաբանությունը:

Մոլորյալ որդու վերադարձը

Մոլորյալ որդու մասին առակը: Մեկնաբանությունը:

Հիսուսի մուտքը Երուսաղեմ

Հիսուսը գնում է Երուսաղեմ: Առևտրականների վտարումը տաճարից:

Վերջին ընթրիքը

Վերջին ընթրիքից առաջ: Խորհրդավոր ընթրիքը: Ոտնվա: Հիսուսի մատնությունը:

Հիսուս Քրիստոսի խաչելությունը

Հիսուսը Պիղատոսի առջև: Մահվան դատավճիռը: Ճանապարհի դեպի Գողգոթա: Խաչելությունը:

Հիսուսի թաղումն ու հարությունը

Հիսուսի թաղումը: Հարությունը: Համբարձումը:

Կրկնություն (1 ժամ)

Ամփոփում (1 ժամ)

VI ՂԱՍԱՐԱՆ

(34 ժամ)

Ներածություն

(1 ժամ)

Հայ ժողովրդի պատմության մեջ Հայոց եկեղեցու դերի և նշանակության մասին:

ԹԵՄԱ 1. ԵԿԵՂԵՑԻ

(4 ժամ)

Եկեղեցի

Բառի բացատրությունը: Եկեղեցու հիմնադրումը: Հոգևորականություն: Եկեղեցին որպես շինություն:

Քրիստոնեության հիմնական ուղղությունները

Եկեղեցիների հիմնադրումը առաքյալների կողմից: Տիեզերական ժողովներ: Քրիստոնեության տարբեր ուղղությունների առաջացումը: Արևելյան ուղղափառ եկեղեցիներ: Օրթոդոքս եկեղեցիներ: Կաթոլիկ եկեղեցի: Բողոքականություն:

ԹԵՄԱ 2. ՀԱՅ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻ (4 ժամ)

Հայ առաքելական եկեղեցու նվիրապետությունը

Նվիրապետություն բառի բացատրությունը: Նվիրապետական աստիճանները, դրանց շնորհման կարգը: Կուսակրոն հոգևորականներ: Կաթողիկոս, եպիսկոպոս, քահանա, վարդապետ:

Հայ առաքելական եկեղեցու վարչական կառույցը

Ընդհանուր պատկերացում Հայոց եկեղեցու վարչական կառույցի վերաբերյալ: Հայոց եկեղեցու բարձրագույն վարչական մարմինը: Հայոց եկեղեցու պատմականորեն ձևավորված կառույցները (Մեծի Տանն Կիլիկիո կաթողիկոսություն, Երուսաղեմի և Կոստանդնուպոլսի պատրիարքություններ):

Հայկական եկեղեցիների ճարտարապետական կառուցվածքը

Եկեղեցիների տեսքը: Արտաքին և ներքին կառուցվածքը:

Կրկնություն (1 ժամ)

ԹԵՄԱ 3. ՀԱՅ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑՈՒ ԽՈՐՀՈՒՐԴՆԵՐԸ (6 ժամ)

Հայոց եկեղեցու խորհուրդները

Յոթ խորհուրդները: Ձեռնադրություն: Կարգ հիվանդաց:

Մկրտություն և Դրոշմ

Մկրտության խորհրդի իմաստը: Արարողությունը: Դրոշմի խորհուրդը:

Ապաշխարություն

Ապաշխարության խորհրդի իմաստը: խորհրդի կատարման կարգը:

Հաղորդություն

Հաղորդության խորհրդի իմաստը: խորհրդի հաստատումը: Արարողակարգը:

Պսակ

Պսակի խորհրդի իմաստը: Արարողակարգը:

Կրկնություն (1 ժամ)

ԹԵՄԱ 4. ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑՈՒ ՏՈՆԵՐԸ (15 ժամ)

Ընդհանուր ակնարկ եկեղեցական տոների մասին

Տոն հասկացությունը: Տերունական տոներ: Շարժական և անշարժ տոներ: Սրբերին նվիրված տոներ: Պահքի օրեր:

Ավետման և Ծննդյան տոները

Ավետման տոնը. իմաստը և նշանակությունը: Սուրբ Ծնունդ տոնը. իմաստը և նշանակությունը: Տոնակատարությունները:

Տյառնընդառաջ

Տյառնընդառաջ բառի բացատրությունը: Տոնի իմաստը: Տոնակատարությունը:

Քրիստոսի Պայծառակերպության տոնը: Վարդավառ

Պայծառակերպություն բառի բացատրությունը: Տոնի իմաստը: Տոնակատարությունը:

Ծաղկազարդ

Տոնի իմաստը: Տոնակատարությունը:

Սուրբ Հարություն կամ Ջատիկ

Հիսուս Քրիստոսի հարությունը: Տոնի նշանակությունը: Տոնակատարությունը:

Համբարձման տոնը

Հիսուս Քրիստոսի համբարձումը: Տոնի նշանակությունը: Տոնակատարության նկարագրությունը թունանյանի «Անուշ» պոեմում:

Մարիամ Աստվածածնի վերափոխման տոնը: Խաղողօրհներ

Վերափոխում բառի բացատրությունը: Տոնի իմաստը: Խաղողօրհներ: Տոնակատարությունը:

Կրկնություն

(1 ժամ)

Խաչվերաց տոնը

Խաչափայտի գերությունը և ազատումը: Խաչվերաց բառի բացատրությունը: Տոնի իմաստը: Տոնակատարությունը:

Բուն Բարեկենդան

Հովհ. Թունանյանի «Բարեկենդանը» հեքիաթը և տոնը: Տոնի իմաստը: Պահք բառի բացատրությունը: Պահքի կարևորությունը:

Սուրբ Սարգիս

Սուրբ Սարգսի մասին: Տոնակատարությունը (աղի բլիթ):

Սուրբ Վարդանանց տոնը

Վարդանանք և Ավարայրի ծակատամարտը: Տոնակատարությունը:

Սուրբ Էջմիածնի տոնը

Գրիգոր Լուսավորչի տեսիլքը: Մայր տաճարը: Տոնակատարությունը:

Վարագա Սուրբ Խաչի տոնը

Սուրբ մասունքը: Տոնը:

Թարգմանչաց տոնը

Սուրբ թարգմանիչներ: Գրերի գյուտը: Աստվածաշնչի թարգմանությունը: Տոնակատարությունը:

Ամփոփում (1 ժամ)

VII ԴԱՍԱՐԱՆ

(34 ժամ)

Ներածություն

(1 ժամ)

ԹԵՄԱ I. ՔՐԻՍՏՈՆԵՈՒԹՅԱՆ ՏԱՐԱԾՈՒՄԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ I-III ԴԱՐԵՐՈՒՄ (8 ժամ)

Հին հայոց նախաքրիստոնեական հավատալիքները 1 ժամ

Բնության երևույթների պաշտամունքը: Տոտեմիզմ

Հայոց աշխարհաստեղծման առասպելը

Հեթանոսական դարաշրջանի առասպելները

Հայոց հեթանոսական դիցարանը

Վանի թագավորության դիցարանը

Քրիստոնեության տարածման պատմական պայմանները 1 ժամ

Պատմական ժամանակաշրջանը

Քրիստոնեական առաջին համայնքները

Քրիստոնեության տարածումը

Քրիստոնեության մուտքը Հայաստան: Հայոց առաջին լուսավորիչները 2 ժամ

Թաղևոս առաքյալի քարոզչությունը Հայաստանում և նահատակությունը
Բարդուղիմեոս առաքյալի քարոզչությունը Հայաստանում և նահատակությունը
Հայոց նվիրական սրբությունները 2 ժամ

Աբգար թագավորը և Հիսուս Քրիստոսը: Անձեռակերտ դաստառնակ
Սուրբ Գեղարդը և օժնան յուղը

Բարդուղեմիոս առաքյալի այցը Ս. Աստվածածնի գերեզմանին և սուրբ մատուցքի
(անձեռակերտ պատկեր) տեղափոխումը Հայաստան:

Քրիստոնեության տարածումը Հայաստանում I-III դարերում 2 ժամ

Հայաստանի եպիսկոպոսական աթոռներն ու առաջին եպիսկոպոսները
Հալածանքներ քրիստոնյաների դեմ

Կրկնություն

(1 ժամ)

ԹԵՄԱ II ՔՐԻՍՏՈՆԵՈՒԹՅԱՆ ՀՈՉԱԿՈՒՄԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆՈՒՄ ՈՐՊԵՍ ՊԵՏԱԿԱՆ ԿՐՈՆ (4 ժամ)

Քրիստոնեության հռչակումը՝ որպես պետական կրոն 2 ժամ

Քրիստոնեությունը պետական կրոն հռչակելու նախադրյալները

Գրիգոր Լուսավորիչ: Հռիփսիմյան կույսերի նահատակությունը

Գրիգոր Լուսավորիչը՝ որպես Հայոց առաջին հայրապետ 2 ժամ

Գրիգոր Լուսավորչի ձեռնադրությունն ու գահակալությունը

Ս. Գրիգոր Լուսավորչի տեսիլքը և Մայր տաճարի կառուցումը

Քրիստոնեության ընդունման պատմական նշանակությունը

ԹԵՄԱ III ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑՈՒ ՁԵՎԱՎՈՐՈՒՄՆ ՈՒ ԱՄՐԱՊՆԴՈՒՄԸ (9 ժամ)

Հայոց եկեղեցու կառույցի ձևավորումը 2 ժամ

Քրիստոնեական առաջին դպրոցները

Հայոց եկեղեցու նվիրապետության ձևավորումը

Գրիգոր Լուսավորչի հետագա գործունեությունը

Հայոց եկեղեցին Գրիգոր Լուսավորչի հաջորդների օրոք 1 ժամ

Արիստակես, Վրթանես և Հուսիկ կաթողիկոսներ

Քրիստոնեության տարածումը Աղվանքում:

Պետություն-եկեղեցի հարաբերությունները IV դարի երկրորդ կեսին: 2 ժամ

Ներսես Մեծ: Հայոց եկեղեցու ազգայնացումը:

Ներսես Մեծի գահակալությունը

Աշտիշատի ժողովը

Ներսես Մեծի գործունեության նշանակությունը

Հայոց եկեղեցու ինքնուրույնացման հարցը (ազգայնացումը)

Հայոց եկեղեցու ամրապնդումը: Սահակ Պարթև: Մեսրոպ Մաշտոց: 2 ժամ

Սահակ Պարթևի գահակալությունը:

Քրիստոնեության ամրապնդման հիմնախնդիրը:

Մեսրոպ Մաշտոց: Գրերի գյուտը

Ազգային-եկեղեցական գրականության սկզբնավորումը: Թարգմանիչ վարդապետներ:

Ս. Սահակ Պարթևի և Ս. Մեսրոպ վարդապետի գրական-մշակութային ժառանգությունը:

Տիեզերական ժողովները 2 ժամ

Նիկիայի ժողովը

Կոստանդնուպոլսի ժողովը

Եփեսոսի ժողովը

Կրկնություն

(1 ժամ)

ԹԵՄԱ IV ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑԻՆ V-IX ՂԱՐԵՐՈՒՄ
Հայոց եկեղեցին հավատի և հայրենիքի պաշտպան

(9 ժամ)
3 ժամ

Շահապիվանի ժողովը: Հովսեփ Ա Հողոցմեցի
Արտաշատի ժողովը և պատասխան Հագկերտին:
Առաջին քրիստոնեական մեծ պատերազմը:
Ճակատամարտին հաջորդող դեպքերը:

Վահանանց շարժումը և հանուն հավատի մղված պայքարի հաղթանակը:

Քաղկեդոնի ժողովը, ընդհանրական եկեղեցու բաժանումը և Հայոց եկեղեցին:
2 ժամ

Քաղկեդոնի ժողովը
Հայոց եկեղեցու դիրքորոշումը
Դվինի I և II ժողովները

Հայոց եկեղեցու փոխհարաբերությունները Վրաց ու Աղվանից եկեղեցիների հետ V-VII դարերում
2 ժամ

Վրաց եկեղեցու առանձնացումը
Աղվանից եկեղեցու կազմավորումը
Վաչագան Բարեպաշտ թագավորը: Աղվենի ժողովը
Աղվանից կաթողիկոսությունը VI դարում

Պայքար ազգային-հոգևոր միասնության պահպանման համար: 2 ժամ

Աղանդավորական շարժումները միջնադարում
Պատկերամարտություն և պատկերապաշտություն
Հովհաննես Գ Օձնեցի

Ամփոփում

(1 ժամ)

VIII ԴԱՍԱՐԱՆ **(34 ժամ)**

Ներածություն

(1 ժամ)

ԹԵՄԱ I. ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑԻՆ ԲԱԳՐԱՏՈՒՆԻՆԵՐԻ ՕՐՈՔ **(11 ժամ)**

Հայոց եկեղեցու դերը անկախ թագավորության վերականգնման և ամրապնդման գործում 2 ժամ

Շիրակավանի ժողովը: Ջաքարիա Ջազեցի: Գևորգ Գառնեցի
Հովհաննես Ե Դրասխանակերտցի: Կաթողիկոսական աթոռի տեղափոխությունը Դվինից Աղթամար

Հայոց եկեղեցին Բագրատունյաց թագավորության վերելքի ժամանակաշրջանում: 2 ժամ

Անանիա Ա Մոկացիու գործունեությունը: Պայքար Սյունյաց և Աղվանից աթոռների անջատողական ձգտումների դեմ:

Խաչիկ Արշարունու գործունեությունը

Հոգևոր և մշակութային վերելքը X դարում: Գրիգոր Նարեկացի 2 ժամ

Նարեկավանքի դպրոցը

Գրիգոր Նարեկացու կյանքն ու գործունեությունը

Նարեկի` «Մատյան ողբերգության» Խորհուրդը, որպես հոգևոր մեծագույն արժեք

Մայրաքաղաք և կաթողիկոսանիստ Անիի ծաղկումը: Սարգիս Ա Սևանցի 2 ժամ

Սարգիս Ա Սևանցու աթոռակալության շրջանը

Անին որպես հոգևոր մայրաքաղաք

Հայոց եկեղեցին Բագրատունյաց թագավորության անկման շրջանում	1 ժամ
<i>Անիի թագավորությանը սպառնացող վտանգները և Հայոց եկեղեցին Պետրոս Գետադարձ</i>	
Հայոց եկեղեցու նկատմամբ գործադրված ճնշումներն ու հալածանքները Բագրատունյաց թագավորության անկումից հետո	2 ժամ
<i>Հայոց կաթողիկոսականան աթոռի դեգերումները Կաթողիկոսական աթոռի վերականգնումը Անիում</i>	
Կրկնություն	1 ժամ
ԹԵՄԱ II. ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑԻՆ ԿԻԼԻԿԻԱՅՈՒՄ	(8 ժամ)
Հայոց եկեղեցու կազմակերպումը Կիլիկյան Հայաստանում	2 ժամ
<i>Հայոց եկեղեցու կառույցների ձևավորումը Կիլիկիայում Հայրապետական աթոռի հաստատումը Հռոմկլայում Կաթողիկոսների ընտրության նոր կարգը Կիլիկյան արքունիքի և Հայոց կաթողիկոսության փոխհարաբերությունները</i>	
Հայ-հռոմեական և հայ-բյուզանդական եկեղեցական հարաբերությունները	2 ժամ
<i>Հայ-հռոմեական եկեղեցական հարաբերությունները Հայ և Բյուզանդական եկեղեցիների միավորման խնդիրը: Հռոմկլայի եկեղեցական ժողովը</i>	
Հայոց եկեղեցին Ջաքարյան Հայաստանում	2 ժամ
<i>Հայոց եկեղեցու կազմակերպումը Ջաքարյան Հայաստանում Եկեղեցու հոգևոր-մշակութային գործունեությունը Կիլիկյան Հայաստանի և Մեծ Հայքի եկեղեցական հարաբերությունները Սսի՝ 1243թ. եկեղեցական ժողովը</i>	
Քրիստոնեական եկեղեցիների միավորման փորձերը	1 ժամ
<i>Հայրապետական աթոռի հաստատումը Սսում: Պայքար եկեղեցիների միավորման փորձերի դեմ</i>	
Հայոց եկեղեցին Կիլիկիայի հայկական թագավորության անկման շրջանում	1 ժամ
<i>Հայոց եկեղեցին և միարարական շարժումը Հայոց եկեղեցին և պապականությունը Կաթողիկոսական աթոռը Կիլիկիայի Հայոց թագավորության կործանման շրջանում</i>	
Կրկնություն	1 ժամ

ԹԵՄԱ III. ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑԻՆ XV-XVIII ԴԱՐԵՐՈՒՄ (11 ժամ)

Կաթողիկոսական աթոռի վերահաստատումը Էջմիածնում	2 ժամ
<i>Կաթողիկոսական աթոռի տեղափոխման անհրաժեշտությունը 1441 թ. Ազգային-եկեղեցական ժողովը և կաթողիկոսական աթոռի տեղափոխումը</i>	
Հայոց եկեղեցու նվիրապետությունը	2 ժամ
<i>Ամենայն Հայոց կաթողիկոսությունը Աղվանից կաթողիկոսությունը Աղթամարի կաթողիկոսությունը Սսի կաթողիկոսությունը Երուսաղեմի Հայոց պատրիարքությունը Կոստանդնուպոլսի Հայոց պատրիարքությունը Մետրոպոլիտությունը Եպիսկոպոսությունները</i>	

Հայոց եկեղեցին և հայ ազատագրական շարժումը XV- XVII դարերում	2 ժամ
<i>Հայկական պետականության վերականգնման փորձ XV դարի կեսերին</i>	
<i>Հայաստանն ազատագրելու ծրագրերը: Ստեփանոս Ս ալմաստեցի: Միքայել Սեբաստացի</i>	
<i>Հակոբ Ջուղայեցի: Ս. Էջմիածնի 1677 թվականի գաղտնի խորհրդածողովը</i>	
Յոթնամյա շահութաբաժանի կյանքի զարթոնքը: Մովսես Գ Տաթևացի	1 ժամ
<i>Հայկական տպագրության սկզբնավորումը:</i>	
<i>Մայր աթոռի և հոգևոր-մշակութային կյանքի զարթոնքը: Մովսես Գ Տաթևացի</i>	
Կաթոլիկական շարժումը հայոց մեջ: Մխիթարյանք	2 ժամ
<i>Կաթոլիկության տարածումը հայերի մեջ</i>	
<i>Մխիթար Սեբաստացին և Մխիթարյանք</i>	
Հայոց եկեղեցին XVIII դարում	2 ժամ
<i>Հայոց եկեղեցին XVIII դարի առաջին կեսին: Սիմեոն Երևանցի</i>	
<i>Հայոց եկեղեցին XVIII դարի վերջին</i>	
Անկողմունք	(1 ժամ)

IX ԴԱՍԱՐԱՆ
(34 ժամ)

Ներածություն	(1 ժամ)
ԹԵՄԱ I. ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑԻՆ XIX ԴԱՐԻ ՍԿԶԲԻՑ ՄԻՆՉԵՎ 1860-ԱԿԱՆ ԹՎԱԿԱՆՆԵՐԸ	
(6 ժամ)	
Հայոց եկեղեցին XIX դարի սկզբին	1 ժամ
<i>Ռուսաստանը և Հայոց եկեղեցին</i>	
<i>Դանիել Սուրմառեցին և Սիմոնի ստեղծումը</i>	
<i>Նվիրապետական աթոռները XIX դարի սկզբին:</i>	
Արևելյան Հայաստանի միացումը Ռուսաստանին: Ներսես Ե Աշտարակեցի	2 ժամ
<i>Ներսես Աշտարակեցու գործունեությունը 1826-1828 թթ.</i>	
<i>Ներսես Աշտարակեցին Հայոց կաթողիկոս</i>	
<i>Ներսես Ե կաթողիկոսը և արևմտահայությունը: Ներսես Աշտարակեցու հոգևոր-մշակութային գործունեությունը</i>	
Ցարական կառավարությունը և Հայոց եկեղեցու փոխհարաբերությունների իրավական կարգավարումը	1 ժամ
<i>Կանոնադրության երկու նախագծերը</i>	
<i>«Պոլոժենիե»</i>	
Հայոց ազգային եկեղեցական կյանքը 1820-60-ական թթ.	2 ժամ
<i>Հայ կաթոլիկ եկեղեցու նկրտումները</i>	
<i>Հայ բողոքական եկեղեցին</i>	
<i>Մատթեոս Ա Կոստանդնուպոլսեցի</i>	

ԹԵՄԱ II. ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑՈՒ ԿՐԹԱՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅՈՒՆԸ: ՊԱՅՔԱՐ ՌՈՒՄԱՑՄԱՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԴԵՍ (XIX ԴԱՐԻ ՎԵՐՋ - XX ԴԱՐԻ ՍԿԻԶԲ) (4 ժամ)

Հայոց եկեղեցու կրթամշակութային ձեռնարկները	2 ժամ
<i>Հայոց եկեղեցին՝ կրթության գործի կազմակերպիչ</i>	
<i>«Արարատ» ամսագրի հրատարակումը</i>	
<i>Պայքար հայկական դպրոցների վերաբացման համար</i>	

Հայոց եկեղեցու պայքարը ցարական ինքնակալության դեմ: Մկրտիչ Ա Խրիմյան 2 ժամ
Մկրտիչ Խրիմյանի գործունեությունը պատրիարքական տարիներին
Հայոց եկեղեցու պայքարը ցարական ինքնակալության դեմ
Հայոց եկեղեցին հայ-թաթարական ընդհարումների ժամանակ
Կրկնություն (1 ժամ)

ԹԵՄԱ III. ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑԻՆ ԵՎ ԱԶԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԻ ՆՈՐ ՓՈՒԼԸ (5 ժամ)

Հայոց եկեղեցին և Հայկական հարցը 2 ժամ

Հայկական հարցի միջազգայնացումը և Հայոց եկեղեցին

«Երկաթե շերտի» խորհուրդը

Մ.Խրիմյանի հոգևոր-մշակութային գործունեությունը

Եկեղեցու մասնակցությունը XIX դ. վերջի և XX դ. սկզբի ազատագրական պայքարին 1 ժամ

Հայ հոգևորականության մասնակցությունը ազատագրական շարժմանը

Խանասորի արշավանքը

Գևորգ Ե Սուրենյանց կաթողիկոսը և Հայկական հարցի վերաբացումը

Հայոց Մեծ եղեռնը և եկեղեցին 2 ժամ

Հայոց ցեղասպանությունը և Հայոց եկեղեցին

Նահատակ հոգևորականներ

ԹԵՄԱ IV. ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՏԱՐԻՆԵՐԻՆ (3 ժամ)

1918 թվականի հերոսամարտերը և եկեղեցին 1 ժամ

Հայոց եկեղեցու մասնակցությունը Մայիսյան հերոսամարտերին

Եկեղեցու գործունեությունը 1918-1920 թվականներին 2 ժամ

Հայոց եկեղեցու գործունեությունը անկախ պետականության կառուցման տարիներին

Եկեղեցի-պետություն «դաշնագիրը»

Ներեկեղեցական կյանքի բարենորոգության հարցը

ԹԵՄԱ V. ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑԻՆ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՇՐՋԱՆՈՒՄ (5 ժամ)

Խորհրդային իշխանության քաղաքականությունը եկեղեցու նկատմամբ

Հայոց եկեղեցին և խորհրդային իշխանությունը

Բռնություններ և հալածանքներ: Եկեղեցիների փակումը

Հալածանքների նոր շրջան: Խորեն Ա Մուրադբեկյան 1 ժամ

Բուլչևիկյան իշխանությունները և կաթողիկոսի ընտրությունը

Հայոց կաթողիկոսության վերացման փորձերը: Խորեն կաթողիկոսի սպանությունը

Հայոց եկեղեցին Երկրորդ աշխարհամարտի տարիներին 1 ժամ

Եկեղեցին Հայրենական պատերազմի նախօրյակին

Եկեղեցին Հայրենական պատերազմի տարիներին

Կաթողիկոսական ընտրություններ: Գևորգ Զ Չորեքչյան 1 ժամ

1945 թ. Ազգային-եկեղեցական ժողովը

Գևորգ Զ Չորեքչյան

Աշխատանքներ՝ սփյուռքի հետ կապերը վերականգնելու և հոգևոր-մշակութային կյանքը

վերականգնելու ուղղությամբ

Հայոց եկեղեցու վերելքը: Վազգեն Ա 2 ժամ

Վազգեն Ա Պալճյան (1955-1994)

Վազգեն Ա-ի եկեղեցաշինական գործունեությունը

Ազգային նոր շարժումը և Հայոց եկեղեցին

Կրկնություն

(1 ժամ)

ԹԵՄԱ VI. ՎԵՐԱԶԱՐԹՈՆՔԻ ՇՐՋԱՆ

(7 ժամ)

Եկեղեցին հայոց նորանկախ պետականության ստեղծման և ամրապնդման տարիներին *2 ժամ*
Մասնակցությունը արցախյան ազատամարտին
Եկեղեցի-պետություն փոխհարաբերությունները
Ներեկեղեցական կյանքը

Հայոց եկեղեցու միասնության ամրապնդումը: Գարեգին Ա

2 ժամ

Գարեգին Ա-ի ընտրությունը

Եկեղեցի-պետություն համագործակցության ամրապնդումը

Եկեղեցու ներքին միասնության ամրապնդումը: Հոգևոր-մշակութային գործունեության ընդլայնումը

Եկեղեցու միջազգային հեղինակության աճը

Հայաստանի կրոնական համայնքները

2 ժամ

Հայ կաթողիկե եկեղեցին

Հայ ավետարանական եկեղեցին

Տարաբնույթ կրոնական հոսանքներ

Գարեգին Բ: Վերելքի տարիներ

1 ժամ

Հայոց 132-րդ հայրապետի ընտրությունը

Գարեգին Բ կաթողիկոսի գործունեությունը

1700-ամյակի տոնակատարությունը

Ամփոփում

(1 ժամ)

ԱՎԱԳ ԴՊՐՈՑ X- XI ԴԱՍԱՐԱՆՆԵՐ

X ԴԱՍԱՐԱՆ

(34 ժամ)

Ներածություն

(1 ժամ)

ԹԵՄԱ I. ԲԱՐՈՅԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ

(3 ժամ)

Բարոյականության վերաբերյալ պատկերացումները մինչքրիստոնեական աշխարհում

Հասկացություն բարոյականության մասին, բարոյականություն և բարոյագիտություն: Տասը պատվիրաններ:

Քրիստոնեական բարոյագիտություն

Քրիստոնեությունը և նախորդ շրջանի բարոյագիտությունը, բարոյագիտության քրիստոնեական ուսմունքը:

ԹԵՄԱ II. ՔՐԻՍՏՈՆԵԱԿԱՆ ԲԱՐՈՅԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՀԱՍԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ
(20 ժամ)

Քրիստոնեական իդեալ

Հավատ, հույս, սեր:

Մարդ -անհատի դերը և առաքելությունը

Կյանքի իմաստը, երկու տեսակետ, «Ես այն գիտեմ, որ ոչինչ գիտեմ», ո՞վ է մարդը, մարդու առաքելությունը:

Ազատ կամք և բանականություն

«Դուք ազատության կոչված եք», երկու տեսակետ, դետերմինիզմ և ինդետերմինիզմ, քրիստոնեական վարդապետությունը լուսավորում է մարդու բանականությունը, Ադամի օրինակը:

Կրկնություն

(1 ժամ)

Քրիստոնեական բարոյագիտության սահմանումը

Առաքինություն և մեղք, քրիստոնեական բարոյագիտություն, բարոյական ազատություն, ամոթ, խիղճ, ինչպես հասնել բարոյական կատարելության: Բարոյական գիտակցություն:

Խոնարհություն և հպարտություն

Յոթ առաքինություններ, յոթ մոլություններ, խոնարհություն, հպարտություն:

Գթասրտություն (ողորմածություն) և ազահություն

Գթասրտություն, ինչ է ողորմածությունը, ազահություն:

Ժուժկալություն և որկրամոլություն

Ժուժկալություն, որկրամոլություն:

Ողջախոհություն և բղջախոհություն

Ինչպես դառնալ լավ նավապետ, Աստծո և իր խղճի առաջ, մարդկանց առաջ, հայրենիքի հանդեպ, ինչ է ողջախոհությունը, բղջախոհություն:

Ոսկե կանոն

«Այն ամենը, ինչ որ կամենում եք, որ մարդիկ ձեզ անեն, այդպես և դուք արեք նրանց», օրինական և բարեկիրթ փոխհարաբերություններ, բարի և չար, անբարոյական կնոջ օրինակը:

Համբերություն

Բարոյագիտության վերաբերյալ տեսակետներ, հեղոնիզմ, էվդեմոնիզմ, համբերություն, հույսի սահմանումը:

Հավատարմություն

Երկու որդիների առակը, հավատարմություն, ի՞նչ է կոսմոպոլիտիզմը, ազգասիրություն, հայրենասիրություն, հայրենիքի սերը վեր է անձի շահերից:

Մարդ անհատը և եկեղեցին (փրկագործության խորհուրդը, անմահություն)

Մարդը արարչության պսակ, ո՞րն է Աստծո պատկերն ու նմանությունը, մարդը հին հույների պատկերացմամբ, եկեղեցի, Քրիստոսի գործի շարունակողն այս աշխարհում:

Կրկնություն

(2 ժամ)

ԹԵՄԱ III. ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑՈՒ ԾԵՍԵՐԸ ԵՎ ԲԱՐԵՊԱՇՏԱԿԱՆ ՍՈՎՈՐՈՒՅԹՆԵՐԸ (5 ժամ)

Հայոց եկեղեցու ծեսերը

Ի՞նչ է աղոթքը, պատարագ, պատրաստություն, երախայից պատարագ, հավատացելոց պատարագ, արձակում:

Պղնձե բարեպաշտական սովորույթներ

Խաչակնքում, մոմավառություն, խնկարկություն և երկրպագություն, տնօրինեք և անդաստան, գերեզմանօրհներ և հոգեհանգիստ, մատաղ:

Կրկնություն

(1 ժամ)

Ամփոփում

(1 ժամ)

Ներածություն

(1 ժամ)

ԹԵՄԱ I. ԱՇԽԱՐՀԱՅԱՑՔ, ԱՐԺԵՔՆԵՐ

(2 ժամ)

Աշխարհայացք, արժեքներ

Ինչ է աշխարհայացքը. արժեքներ:

ԹԵՄԱ II. ՔՐԻՍՏՈՆԵԱԿԱՆ-ԱԶԳԱՅԻՆ ԱՐԺԵՔՆԵՐԻ ՀԱՄԱԿԱՐԳԸ

(5 ժամ)

Քրիստոնեական ազգային արժեքային համակարգի ձևավորումը

Քրիստոնեական ազգային արժեքային համակարգի մշակման կենտրոնի ստեղծումը: Ազգային արժեքների ներառումը քրիստոնեական արժեհամակարգում: Քրիստոնեական ազգային հայեցակարգի մշակումը:

Ազգային եկեղեցական կյանքի կազմակերպման ձևերն ու սկզբունքները

Ազգային եկեղեցական կյանքի կազմակերպումը, տեսական և գործնական բնագավառներ:

Ազգային հոգևոր նկարագիր

Ազգային հոգևոր նկարագրի ձևավորման գործընթացը: Ազգային հոգևոր նկարագրի կառուցվածքը:

Կրկնություն

(1 ժամ)

ԹԵՄԱ III. ՀԻՄՆԱՐԱՐ ԱՐԺԵՔՆԵՐ

(8 ժամ)

Ազգ

Ազգ հասկացությունը: Ազգը բնորոշող հիմնական հատկանիշները՝ լեզու, հոգևոր-ազգային կառույց, մշակութային ընդհանրություն, էթնիկ (ազգային) ինքնագիտակցություն, ընդհանուր հոգեկերտվածք:

Հայրենիք

Հայրենիք հասկացությունը, հայրենիք հասկացության ժամանակային-տարածքային ընդգրկումները, պատմական, ներկա, ապագայաբանական:

Հայրենասիրություն, ազգասիրություն, անձնագրհուություն

Հայ զինվորականության պատվո վարքականոնը, քաջության, մարտունակության և հայրենասիրության գրավոր ու բանավոր օրինակարգավորում, ռազմիկի պատվո վարքականոն, հայերի ռազմական հատկանիշները օտարների գնահատմամբ:

Ազատություն, անկախություն, պետականություն

Ազատություն, անկախություն, պետականություն, միասնություն, արդարություն, համերաշխություն:

Ընտանիք

Ընտանիքի դերի և նշանակության վերաբերյալ պատկերացումները հայոց մեջ: Տոհմից մինչև ընտանիք: Հայկական ընտանիքը արդի ժամանակաշրջանում:

Կրկնություն

(1 ժամ)

ԹԵՄԱ IV. ՔՐԻՍՏՈՆԵԱԿԱՆ-ԱԶԳԱՅԻՆ ՄՇԱԿՈՒՅԹԸ

(14 ժամ)

Մշակույթը և ազգային-հոգևոր արժեքների պահպանումն ու վերարտադրությունը

Ազգային մշակույթ, կառուցվածք և գործառույթները: Մշակութային ժառանգականություն, ազգային արժեքների վերարտադրությունը: Մշակույթի էթնոպաշտպան դերը:

Փիլիսոփայություն

Փիլիսոփայական մտքի զարգացումը, քրիստոնեական ջատագովություն, նորալատոնականություն, բնափիլիսոփայություն, հայ փիլիսոփաները հետագա դարերում:

Եկեղեցական մատենագրություն

Հայ եկեղեցական գրականության սկզբնավորումը, մեկնողական գրականություն, քարոզներ, ճառեր, ջատագովական գրականություն, հակաճառակագրականություն, սրբախոսություն, ծիսական երկեր, պատարագամատույց, ժամագիրք, Մաշտոց, տոնացույց:

Հայ պատմագրությունը V-XX դարերում

Հայ պատմագրության սկզբնավորումն ու զարգացումը, վարքագրություն, հայ պատմագրության զարգացումը, դրա բարոյադաստիարակչական և բարոյակրթական դերը:

Հայ գրչության արվեստը

Գրչության տեսակները և ձևերը, աղյուսակ գիր, տախտակագիր, երկաթագիր, բուրդագիր, շղագիր, նոտրգիր, կցագրություններ, փակգրեր, գաղափարագրեր, գրչության արվեստի սկզբնավորումը և զարգացումը:

Մանրանկարչություն

Ինչպե՞ս էր ստեղծվում ձեռագիրը, ինչո՞վ և ինչպե՞ս էին նկարագարողում միջնադարյան ծաղկողները, ինչպիսի՞ պատկերներ էին նկարվում ձեռագրերում, մանրանկարչության խորհրդաբանությունը:

Խորհրդանիշներ

Ի՞նչ է խորհրդանիշը, ազգային խորհրդանիշներ, խաչ, կեռխաչ, ութաթև կեռխաչ, այբուբեն, պատմաաշխարհագրական խորհրդանիշներ, ազգային պետական խորհրդանիշներ, զինանշան, հայկական զինանշանի մասերը, օրհներգ, դրամ:

Խաչքար

Խաչքարային արվեստի սկզբնավորումը, խաչքարը որպես արվեստի ինքնուրույն ուղղություն, խաչքարի խորհրդաբանությունը,

Ճարտարապետություն

Հայկական ճարտարապետական կառույցների ստեղծման սկզբունքները և առանձնահատկությունները: Եկեղեցաշինություն և քաղաքաշինություն: Ճարտարապետական գլուխգործոցներ:

Հայ երաժշտական մշակույթ

Ազգային երաժշտության առանձնահատկությունները, հորովելներ, պատմական երգեր, դյուցազներգեր, օրորներ, հոգևոր երաժշտություն, ձայնեղանակներ, խազագրեր, տաղեր, գանձեր:

Կրկնություն

(1 ժամ)

Ամփոփում

(1 ժամ)